

KULTURA DŮVĚRY: FINSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ A MOŽNOSTI JEHO PŘENOSU

CULTURE OF TRUST: FINNISH EDUCATION AND ITS TRANSFERABILITY

Radim Šíp^{1,2}

¹ Centrum výzkumu, Fakulta humanitních studií, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

² Katedra občanské výchovy a filozofie, Pedagogická fakulta UK, Praha

Abstrakt

Príspevek je súčasťou sympozia Fínske vzdelávania: Sdílený prostor pro vlastní jednání; a jeho cílem je poskytnout syntetizující pohled na vnitřní podmínky a principy, které umožňují v rámci finského školství budovat na mnoha úrovních institucionální důvěru. Důvěra umožňuje vyvažovat aktuální společenské potřeby, které vyvolávají nutnost změn, a kontinuitu fungování instituce vzdělávání. Výsledky předcházejících příspěvků jsou identifikovány jako projevy celkového institucionálního nastavení. Tento přístup je završen porovnáním vzdělávacích systémů prostřednictvím ideálních typů „kultura důvěry“ a „kultura nedůvěry“ a návrhem způsobu strukturální přenositelnosti finského systému do našeho prostředí.

Klíčová slova: *Finsko, instituce, důvěra, komunitní spolupráce, kulturní přenos*

Abstract

The paper is part of the symposium Finnish Education: The Shared Room for Self-Maneuvering; and aims to provide a synthetic view of the internal conditions and principles that enable the Finnish education system to build institutional trust on many levels. Trust allows balancing current social needs and the need for change with the continuity of the functioning of the educational institution. The results of previous papers are identified as manifestations of the overall institutional setting. This approach is complemented by a comparison of educational systems through the ideal types of “culture of trust” and “culture of mistrust” and a proposal for a way to cultural transfer.

Keywords: *Finland, institution, trust, community cooperation, cultural transfer*

1 ÚVOD

Finské školství jako specifický příklad skandinávského modelu vzdělávání zaujímá v analýze vzdělávacích systémů specifické místo a stává se zdrojem inspirací (Gunnulfsen, Ärlestig & Storgaard, 2023). Hlavním důvodem je schopnost kombinovat úspěšnost v mezinárodních srovnávacích testech a vysokou míru inkluзивity (Thrupp et al., 2023). Pokud se však vzdělávací systémy jiných zemí mají inspirovat finským školstvím, nestačí vypůjčovat si a přenášet jeho jednotlivé rysy (Steiner-Kamsi, 2004), ale je nutné pochopit vnitřní souvislosti celého systému. Jeho celkové hodnotové a postojoyé zakotvení.

2 TEORIE

Jestliže detailně analyzujeme finské školství, jsme schopni detekovat dva výrazné rysy - dlouhodobou trajektorii jeho vývoje, která sdílí mnohé prvky s tzv. nordickým modelem vzděláváním (Gunnulfsen, Ärlestig & Storgaard, 2023), a specifickou schopnost úspěšně se vyrovnávat s aktuálními výzvami (Thrupp et al., 2023). Hlavním rysem finského školství je jeho holistický princip, v jehož centru hraje významnou roli přístup Response to Intervention (RTI, Björn et al., 2016) a specifické pojetí leadershipu, především ředitelů/ek škol, jejich „mediátorské“ role (Mäkiharju & Smeds-Nylund, 2023). Ovšem porozumět hlubším podmínkám jeho fungování vyžaduje pochopit kvalitu vnitřních procesů a hodnotové a postojoyé nastavení.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Metodologický design je rámován propojením výsledků našich analýz s analýzami výsledků, které o finském školství předložili jiní autoři (Sahlberg, 2011; Suwalska, 2020; Mäkiharju & Smeds-Nylund, 2023 a další). Tak jsou naše výsledky zhodnoceny na pozadí širšího teoreticko-výzkumného materiálu, z něhož vyplývá, že způsoby implementace RTI, riziková hra, multidisciplinární spolupráce sdílejí obecnější rysy, pro něž je typická komunitní podstata probíhajících procesů (pedagogických, intervenčních, manažerských) umožněná institucionálně zakotvenou důvěrou mezi jednotlivými aktéry. V poslední fázi analýzy jsme využili metodu srovnání pomocí dvou ideálních typů (Weber, 2009), které jsme

zkonstruovali na základě jak výše zmíněné literatury, tak na základě našich předcházejících analýz (Šíp, 2019).

4 VÝSLEDKY

Finské školství je utvářeno kolem tzv. víceúrovňového modelu leadershipu ve vzdělávání, ve kterém klíčovou roli hraje specifická role ředitele/ky školy (Mäkiharju & Smeds-Nylund, 2023). Na všech pěti úrovních modelu je výrazným prvkem autonomie všech aktérů. Ta se projevuje tzv. „prostorem pro vlastní jednání“ (room to maneuver). Díky tomuto „prostoru“ dokáže systém balancovat požadavky nadnárodních a národních aktérů s potřebami lokálních komunit, jejich jednotlivých aktérů, včetně žáků. To je důvodem, proč je tento systém schopen obstát v mezinárodních měřeních a zároveň být vysoce inkluzivní. „Prostor“ vzniká a funguje díky institucionálně zakotvené důvěře, kterou identifikovali i další autoři (Sahlberg, 2011; Suwalska, 2020). Tuto atmosféru důvěry zapříčiňují specifické faktory, mezi nimiž hlavní roli hraje horizontální pojetí autority (autorita je sdílená a vzniká v rámci komunitní participace) a důraz na osobnostní a profesní rozvoj jednotlivých typů aktérů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Srovnáním ideálního typu „kultury důvěry“ a „kultury nedůvěry“ jsme dokázali charakterizovat dva klíčové aspekty procesu budování důvěry - horizontální pojetí autority a komunitní povahu interakcí. Tak bylo identifikováno jádro, které přes všechny možné podobnosti (deklarace o implementaci inkluze, důraz na vzdělání pedagogických pracovníků, význam spolupráce atd.) výrazně odlišuje finský systém vzdělávání od systémů anglosaských či střeoevropských. Existence tohoto jádra neumožňuje jednoduché přenesení jednotlivých rysů, nástrojů a postupů do jiných kulturních prostředí. Takové kulturní výpůjčky vždy narazí na omezení (Steiner-Kamsi, 2004). Na základě našich předcházejících výzkumů (Šíp et al., 2022; Denglerová et al., 2024) navrhuje postupy, které toto jádro kultury nedůvěry mohou postupně, ale systémově proměňovat.

6 LITERATURA

- Björn, P. M., et al. (2016). The many faces of special education within RTI frameworks in the United States and Finland. *Learning Disability Quarterly*, 39(1), 58–66.
- Denglerová, D. et al. (2024). Benefity programu Začít spolu. Výzkumná zpráva. Available at: www.zacitspolu.eu/wp/wp-content/uploads/2024/05/vyzkumna-zprava_benefity-zas_2024.pdf
- Gunnulfsen, A. E., Ärlestig, H., & Storgaard, M. (Eds.) (2023). *Education and Democracy in the Nordic Countries*. Springer.
- Mäkiharju, A. & Smeds-Nylund, A. S. (2023) Findland: A Structure of Trust (29–44). In: Gunnulfsen, A. E., Ärlestig, H., & Storgaard, M. Sahlberg, P. (2011). *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? The Series on School Reform*. Teacher College Press.
- Steiner-Khamsi, G. (eds.). (2004). *The Global Politics of Educational Borrowing and Lending*. Teachers College Press, Columbia University Press.
- Suwalska, A. (2020) Professional Learning Communities in the Contemporary Basic Education in Finland. *Rocznik Pedagogiczny* 43.
- Šíp, R. (2019). *Proč školství a jeho aktéři selhávají*. MUNIPress.
- Šíp, R. et al. (2022) *Na cestě k inkluzivní škole: Interakce a norma*. MUNIPress.
- Thrupp, M. et al. (Eds.) (2023). *Finland's Famous Education System* (pp. v–vii). Springer Nature Singapore.
- Weber, W. (2009). *Metodologie, sociologie a politika*. OIKOYMENH.